26-07-2026

Grzegorz Kaszyński

Spór wokół właściwej lokalizacji przecinka w Łukasza 23:43

Krytyczne greckie teksty NT, z których tłumacze dokonują współczesne przekłady Biblii, zawierają w Łk 23:43 przecinek przed słowem σήμερον (dzisiaj)[1]. Jednakże w starożytnych manuskryptach biblijnych interpunkcja w zasadzie jest nieobecna[2]. Z tej właśnie przyczyny w pierwszych wiekach *istniał spór* w sprawie, na co Jezus położył nacisk w swej wypowiedzi skierowanej do złoczyńcy.[3] Takich dyskusji w ogóle by nie było, gdyby w tym wersecie istniała jakaś interpunkcja. Wobec powyższego badacze dociekający właściwego sensu wypowiedzi Jezusa powinni przeanalizować składnię i kontekst Łk 23:43 oraz inne teksty biblijne rzucające światło na znaczenie słów w tym wersecie, włącznie z tymi, które mówią o postegzystencji Jezusa.

Zwolennicy umieszczania przecinka *przed* słowem „dziś" próbują oprzeć swe stanowisko na argumentach syntaktyczno-gramatycznych, ale ich wnioski wyciągane z tej analizy pozostawiają wiele do życzenia.[4] W rzeczywistości głównym motywem preferowania przez nich takiej interpunkcji jest błędna teologia, ponieważ stwarza poważne problemy egzegetyczne.

Dlaczego tradycyjna interpunkcja w Łk 23:43 jest błędna?

Załóżmy, że stosowana w tym wersecie tradycyjna interpunkcja jest poprawna. Zobaczmy do jakich to prowadzi trudności:

1. Według niej musielibyśmy przyjąć, że *Jezus i złoczyńca znaleźli się w raju tego samego dnia, w którym umarli*. Tymczasem Jezus niejednokrotnie zapowiadał, że po swej śmierci będzie przez 3 dni martwy[5] (Łk 9:22; 18:33), czyli w grobie (hadesie), a nie w raju

---

[1] Wprowadzenie interpunkcji do krytycznego greckiego tekstu NT ma swoje niekwestionowane plusy. Należy jednak rozumieć, że interpunkcja pojawiła się w nich według uznania tłumaczy. Innymi słowy, kropki, przecinki, średniki, dwukropki czy myślniki w greckim tekście NT *nie zostały wprowadzone w Boskim natchnieniu!*

[2] „We wczesnych manuskryptach i inskrypcjach greckich nie ma ani śladu jakiejkolwiek interpunkcji" (***The Encyclopaedia Americana***, wyd. z 1956 roku, t. 23, s. 16). Jak podaje prof. **Oscar Paret**, pismo greckie zawarte w rękopisach NT „składa się z dużych liter (...) luźno rozmieszczonych obok siebie, bez jakichkolwiek znaków interpunkcyjnych oddzielających słowa i zdania. Pismo takie stosowano w literaturze greckiej aż do IX wieku n.e." (***Die Überlieferung der Bibel***, wyd. 3, Württenbergische Bibelanstalt, Stuttgart 1963, s. 70, 71). Dopiero w rękopisach pochodzących z późniejszego okresu zaczęły pojawiać się pewne znaki przestankowe.

[3] Co ciekawe, w Kodeksie Watykańskim widnieje kropka po słowie **CHMЄPON** (*sēmeron*, dzisiaj) w Łk 23:43. Zob. Dodatek na s. 7-11.

[4] Składnia tekstu Łk 23:43 nie zawiera niczego obligatoryjnego, co dowodziłoby poprawności tradycyjnie stosowanego przestankowania, a gramatyczne badania porównawcze podobnych konstrukcji w ST i NT przemawiają przeciwko stosowaniu tradycyjnej interpunkcji w Łk 23:43.

[5] W Łk 24:6,7 mamy następującą anielską wypowiedź: „Przypomnijcie sobie, jak wam powiedział … że Syn człowieczy musi … trzeciego dnia powstać z martwych". Z kolei, sam Jezus po swym zmartwychwstaniu oznajmił: „Tak jest napisane, że Chrystus … trzeciego dnia powstanie spośród umarłych" (Łk 24:46). Warto podkreślić, że Jezus był świadomy, że po śmierci czeka go 3-dniowy pobyt „w sercu ziemi" (Mt 12:40). Dla porównania, w hebrajskiej *Ewangelii Mateusza z dzieła Szem-Toba* czytamy w tym wersecie: „Bo tak jak on był

(jakkolwiek rozumianym) i Biblia mówi, że faktycznie tak było (Dz 2:27,31; 10:40; 1Kor 15:4; Obj 1:18; por. Kzn 9:5,6,10 [6]). A zatem *Jezus w dniu swej śmierci nigdzie się nie przeniósł*! Po swym zmartwychwstaniu w ciągu 40 dni szereg razy ukazywał się uczniom w różnych miejscach Palestyny. Przy jednej z takich okazji oświadczył Marii Magdalenie:

„Nie zatrzymuj mnie, jeszcze bowiem nie wstąpiłem do Ojca [tj. nieba]"
(Jana 20:17, *BT*)

Dz 1:3,6-11 pokazują, że Jezus *dopiero po upływie 40 dni został wniebowzięty*. Zatem ani w dniu śmierci, ani w tym dniu, kiedy wyrzekł te słowa do Marii Magdaleny, Jezus nie przebywał w miejscu, które można by nazwać rajem. Obietnica więc, że łotr[7] 'będzie z nim' w raju ***nie byłaby dotrzymana***, a to czyniłoby z Jezusa kłamcę!

2. Skoro Jezus był martwy 3 dni, natomiast złoczyńca miałby pójść do nieba *jeszcze tego samego dnia*, to Pismo Święte nie mówiłoby nam prawdy podając, że Jezus jest „pierworodnym spośród umarłych" (Kol 1:18; Obj 1:50) i że „zmartwychwstał jako pierwszy spośród tych, co pomarli" (1Kor 15:20, *Romaniuk*). Złoczyńca nie mógł wyprzedzić Chrystusa pod względem kolejności dostąpienia zmartwychwstania niebiańskiego.

Jezuita **George MacRae** w sprawie interpretacji bardzo ważnego w tym wersecie słowa „raj" zauważył:

„Od czasu działalności Ojców Kościoła komentatorzy Ewangelii Łukasza nie mogą dojść do porozumienia".

Potwierdzają to trzy poniższe opinie (pogrubienia dodane):

- *The Catholic Encyclopaedia*:

  „Zgodnie z powszechną opinią teologów i komentatorów katolickich Raj występuje tu jako **synonim nieba błogosławionych**, do których łotr miał się udać razem ze Zbawicielem".

- Prof. teologii **Ulrich Wilckens**:

  „Wspomniane przez Jezusa 'królestwo' to odnowiony raj w czasie końca, **niebiańska dziedzina** wiecznotrwałej bliskości Boga".

- Prof. teologii **Johan J. van Dosterzee** (Uniwersytet Utrechteński):

  „Nie należy jednak sądzić, że w tym wypadku chodzi o Raj niebiański (2 Kor 12, 4; Obj. 2, 7), lecz o tę **część Szeolu**, która jest przeciwstawna Gehennie i bywa też nazywana Rajem".[8]

- Prof. dr teologii **Rudolf Col** (Palacki university v Olomouci):

  „43 "w raju", tj. w **przedpiekle**, gdzie bez zaznawania cierpień oczekiwały dusze sprawiedliwych zmarłych przed Chrystusem na Zbawienie. Po śmierci Chrystusa zstąpiła jego dusza "do

---

we wnętrzu ryby trzy dni i trzy noce, tak też Syn Człowieczy będzie w brzuchu ziemi, <pogrzebany> na trzy dni i trzy noce" (moje tłumaczenie, < > = termin nieobecny w mss BML obranym jako tekst podstawowy, ale obecny w innych dostępnych mss MtSzTb).

[6] Hebr. słowo *sze'ol* zostało oddane w LXX greckim słowem *hades.*

[7] Według katolickiej tradycji ów przestępca miał na imię Disma. Kościół uznał go za męczennika i wciągnął na listę „świętych", ku którego czci obchodzi uroczystość 25 marca!

[8] DOSTERZEE, ***Theologisch-homiletisches bearbeitet: Das Evangelium nach Lukas*** (Podręcznik teologiczno-homiletyczny: Ewangelia według Łukasza), wyd. 3, t. 3, Belhagen und Plafing, Bielefeld-Liepzig 1867, s. 388, https://books.google.pl/books?id=F6hDAAAAcAAJ 13-03-2017.

piekła", tj. do przedpiekla, aby oznajmić duszom, że są już zbawione. Przed swym wniebowstąpieniem Jezus wziął owe dusze z przedpiekla do nieba".[9]

[43] „v ráji", t. j. v předpeklí, kde bez bolesti očekávaly duše spravedlivých před Kristem zemřelých Vykupitele. Po smrti Kristově sestoupila jeho duše „do pekel", t. j. do předpeklí, aby oznámila dušim, že jsou již vykoupené. Při svém nanebevstoupení vzal Ježíš ony duše z předpeklí do nebe.

Greckie słowo przetłumaczone na „raj" w Łk 23:43 brzmi ***paradeiso***. Zdaniem niektórych badaczy etymologicznie wywodzi się od perskiego słowa *pardesa*. Jednakże Persowie nigdy nie odnosili tego słowa do dziedziny duchowej (nieba), ani też nie stosowali go do nieba w sensie przenośnym! Złoczyńca, który chyba był Żydem, słysząc z ust Jezusa słowo „raj" raczej rozumiał je po żydowsku, czyli skojarzył z rajem, o którym donosi Księga Rodzaju.

W NT słowo „raj" pojawia się jeszcze w dwóch miejscach: 2Kor 12:4 i Obj 2:7. Analiza tych wersetów i ich kontekstu pozwala na odniesienie go do nieba w przypadku Obj 2:7, natomiast tekst 2Kor 12:4 bywa różnie rozumiany, więc nie możemy być tutaj absolutnie pewnym znaczenia słowa „raj". Ale nawet przy założeniu, że oba te teksty odnoszą się do nieba, nie należy sądzić, że w takim razie słowo „raj" w Łk 23:43 również musi odnosić się do nieba. Przeciwko takiej interpretacji dobitnie przemawia to, że w świetle kryteriów powołania niebiańskiego tamten łotr nie mógłby pójść po śmierci do nieba. Dlaczego? Bo Jezus nauczał, że najpierw należy „narodzić się z wody i ducha" (Jn 3:5). „Narodzić się *z wody*" oznacza *być ochrzczonym*. Tymczasem z 4 Ewangelii nie wynika, aby ten złoczyńca spełniał to kryterium. Również drugiego warunku — „narodzin *z ducha*" — nie spełniał.[10] Skoro złoczyńca nie miał „przepustki z wody i ducha", to należałoby rozważyć takie znaczenie słowa „raj", które będzie wolne od tego problemu.[11] Jedno pewne: dość popularna interpretacja wiążąca raj z niebem nie ma solidnych podstaw biblijnych.

Czy słowa „zaprawdę powiadam ci" można łączyć ze słowem „dziś"?

Tłumacz Biblii dr **George M. Lamsa** wyjaśnia:

„Zgodnie z aramejskim sposobem wypowiadania się, akcent w tym tekście pada na słowo 'dziś' i powinno się go czytać: 'Zaprawdę mówię ci dziś: Będziesz ze mną w Raju'. (…). **Cechą charakterystyczną stosowanego na Wschodzie sposobu wypowiadania się jest zaznaczanie, że obietnicę uczyniono w określonym dniu i że na pewno będzie ona spełniona**".[12]

Oto biblijna podstawa dla tego twierdzenia:

ST: Rdz 4:14; 22:14; 24:12; 25:33; 30:32; 31:43; 41:9; Pwt 4:26,39,40; 5:1; 6:6; 7:11; 8:1,11,19; 9:3; 10:13; 11:2,8,13,26,28,32; 13:18; 15:5;19:9; 26:3,16,18; 27:1,4,10; 28:1,13,14,15; 29:10,12; 30:2,8,11,15,16,18,19; 31:2; 32:46; Zch 9:12.

NT: Mk 14:30; Dz 20:26 (por. Mt 5:20,22,28,32; Mk 14:30; Łk 4:21; 19:9; 22:34,61).

---

[9] COL, ***Novy Zakon. Sýkorùv překlad v revisi Hejèlovì k tisku upravil, rozèlenil, úvody a poznámkami opatřil,*** Velehrad, Olomouce 1945, przypis do Łk 23:43, http://www.vzdelavaci-institut.info/?q=system/files/Novy_Zakon-Rudolf_Col.pdf 1-10-2020.

[10] Zob. Obj 14:1-5. Jeden z rysów osób, które będą po śmierci żyć w niebie, brzmi: „są bez skazy". Tymczasem z Łk 23:41 wynika, że tamten złoczyńca był świadomy własnej niegodziwości i nie twierdził, że władza Rzymska niesłusznie skazała go na karę śmierci.

[11] Doniesienie to *podważa* katolicką naukę o czyśćcu, gdyż papieże uczą, że nie można się dostać do nieba bez sakramentu chrztu. Według teologii katolickiej łotr zasługiwałby co najwyżej na czyściec (dr John Gill).

[12] LAMSA, ***Gospel Light: Comments on the Teachings of Jesus from Aramaic and Unchanged Eastern Customs***, A. J. Holman Company, Philadelphia 1939, s. 303, 304, https://archive.org/details/gospellightcomme0000lams 23-12-2020.

W obietnicy Jezusa na uwagę zasługuje brak greckiego spójnika *hoti* odpowiadającemu polskiemu spójnikowi „że”[13]. Gdyby tekst Łk 23:43 brzmiał: „Zaprawdę powiadam ci, **że** dziś...” lub „Zaprawdę powiadam ci dziś, **że**...” to rzecz jasna sens byłby oczywisty i nie byłoby miejsca na dyskusje. Taką sytuację mamy np. w Mk 14:30, gdzie czytamy:

> Wówczas odpowiedział mu Jezus: „Zaprawdę mówię ci, że dziś, tej właśnie nocy, zanim kur zapieje, właśnie ty trzy razy się Mnie zaprzesz” (*Romaniuk*).

Skoro w Łk 23:43 nie występuje *hoti* (że), to — jak wyjaśnia tłumacz Biblii prof. **Ethelbert W. Bullinger** w dziele *The Companion Bible* (Oxford University Press) —

> „związek ze słowem ‘dziś’ trzeba określić na podstawie kontekstu”.

A na co wskazuje kontekst? W tym samym dziele czytamy:

> „Gdy Mesjasz obejmie panowanie, Jego Królestwo przemieni ziemię obiecaną w Raj. (...) Prośba [złoczyńcy] dotyczyła przyjścia Pana i Jego Królestwa; a skoro Pan bezpośrednio na to odpowiedział, więc obietnica musi się odnosić do tego przyjścia i do tego Królestwa, a nie do czegoś, co miało się wydarzyć w dniu, w którym padły te słowa”.

Z kolei niemiecki tłumacz Biblii **Ludwig Reinhardt** w przypisie do tego wersetu napisał:

> „Przestankowanie stosowane obecnie [przez większość tłumaczy] w tym wersecie **jest niewątpliwie błędne i całkowicie sprzeczne z tokiem myśli Chrystusa oraz złoczyńcy**. (...) [Chrystus] z pewnością nie uważał raju za część królestwa śmierci, ale raczej miał na myśli raj przywrócony na ziemi”.[14]

Do podobnego wniosku doszedł też Schalom Ben-Chorin, który napisał:

> „(...) alternatywne brzmienie wydaje mi się bardziej przekonujące: ‘Amen, powiadam ci dziś: będziesz ze mną w Raju’. Taka wersja sugeruje, że ostatecznie **obietnica, o której mowa, dotyczy życia po zmartwychwstaniu**”.[15]

Tak rozumiana obietnica, którą Jezus skierował do złoczyńcy, harmonizuje z Dz 24:15, gdzie czytamy, że w przyszłości „nastąpi zmartwychwstanie prawych i *nieprawych*”.

Sytuacja w przekładach Łk 23:43

Jest mało znanym faktem, że

⇒ co najmniej **171 tłumaczy** umieściło **przecinek/średnik po słowie „dzisiaj”**.[16]

⇒ co najmniej **21 tłumaczy** oddało ten werset **dwuznacznie**, umieszczając przecinek/średnik przed słowem i po słowie „dzisiaj”:

---

[13] W *Curetonian Syriac* (syr^{c}), syryjskim mss z V wieku n.e. znalezionym w Starym Kairze, tekst Łk 23:43 brzmi: „Amen mówię ci dziś, **że** ze mną będziesz w **Ogrodzie Eden**” (Francis C. BURKITT, ***Evangelion da-Mepharreshe. The Curetonian Version of the Four Gospels, with the readings of the Sinai Palimpsest and the early Syriac Patristic evidence***, t. 1, University Press, Cambridge 1904, s. 411, http://archive.org/details/cu31924092359680).

[14] ***Das Neue Testament***, Verlag von Ernst Reinchardt, München 1923, s. 104, https://www.digitale-sammlungen.de/de/view/bsb11129110?page=124 20-01-2021.

[15] Schalom BEN-CHORIN, ***Brother Jesus: The Nazarene Through Jewish Eyes***, tł. i wyd. Jared S. Klein i Max Reinhart, The University of Georgia Press, Athens–London 2001, s. 181, https://archive.org/details/brotherjesusnaza0000benc 15-04-2022.

[16] Grzegorz KASZYŃSKI, „204 różnojęzyczne przekłady Łukasza 23:43 bez tradycyjnej interpunkcji”, opracowanie prywatne w pdf (120 MB), wersja z 24-07-2026. Można je otrzymać kierując prośbę na adres grzekasz@vp.pl.

La Bibbia. Nuovissima versione dai testi originali [tł. Łk: Bruno Altobelli] (włoski)[2021?], Eduardo Oliveira (portugalski)[2019-wyd.2], *Concordância / Harmonia dos quatro Evangelhos* (html) (portugalski)[2016], Manuel Vanhee[2014], Yosef Ben Avraham – Kennedy J. P. Gavazza[wyd.] (hiszpański)[2013], Jacqueline de Chevigny (francuski)[2013-wyd.2], Carlo Ghidelli (włoski)[2013-wyd.2], arcybp. Vsevolod of Scopelos[2013], Sławomir Łuczkiewicz (polski)[2010], David Plaisted[2006], Bradford H. Young[2004], Alvin Cordes[2001], Walter J. Schenck jr.[2001], Ruth P. Martin[1992], jezuita Gabriel C. Galache[gł.wyd.] (portugalski)[1996], Gaspar D. Balerite (waray-waray /Filipiny/)[1984], *La Traduction œcuménique de la Bible (TOB)* (francuski)[1975-wyd.1], Valentin Rose (francuski)[1904], Nicolae Nitzulescu (rumuński)[1897], George Townsend[1837-wyd.2], Sarah Trimmer[1835].

⇒ **13 tłumaczy** postanowiło podać tekst **bez interpunkcji**:

Krzysztof Sykta (polski)[2022], Wojciech Sady (polski)[2019], Jonathan Gallagher[2015], Nita L. Van Fosson[2014], Michaił Petrowicz Kułakow (Михаил Петрович Кулаков) (rosyjski)[2014], Egbert Nierop (holenderski)[2013-wyd.2], Jeffrey Ho[2012], Mijael Kibutz (hiszpański)[2011], Nigel Dixon[2010], John A. Rivet[1998-wyd.2], William G. Ballantine[1923], Johan Jakob Junckherrott (niemiecki)[1732], *Biblia Leopolity*[1561].

— łącznie co najmniej **205 TŁUMACZY**.

W języku polskim, oprócz *Przekładu Nowego Świata*, nietradycyjną interpunkcję zawiera:

1. 2024: ***Harmonia Ewangelii, czyli rok służby Jaszuy (Jezusa), który był Mesjaszem***, Bogusław Kluz [17]

Teksty:			Łuk 23:39-43	

Wtedy jeden z powieszonych złoczyńców* zaczął Mu urągać: Czy nie Ty jesteś Mesjaszem? Uratuj siebie i nas! Drugi natomiast odezwał się i przyganił mu, mówiąc: Czy ty się Boga nie boisz, choć ponosisz tę samą karę? My sprawiedliwie, bo godne tego, co zrobiliśmy, odbieramy, ten jednak nie zrobił nic niestosownego**. I dodał: Jaszua, wspomnij o mnie, gdy przyjdziesz do swojego Królestwa. I powiedział mu: Zapewniam cię dziś, że będziesz ze Mną w raju***.

2. KATOLICKI 2020: ***Dobra Wiadomość o ratunku w Chrystusie w relacji Łukasza. Nowy przekład dynamiczny***, red. naczelny Piotr Wacławik („Vocatio”)

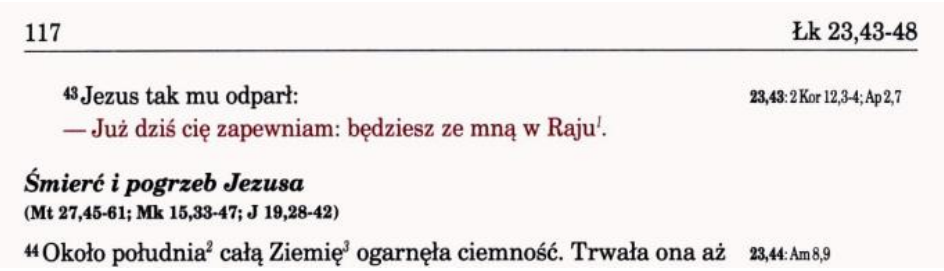

117 Łk 23,43-48

43 Jezus tak mu odparł: 23,43: 2 Kor 12,3-4; Ap 2,7
— Już dziś cię zapewniam: będziesz ze mną w Raju[l].

Śmierć i pogrzeb Jezusa
(Mt 27,45-61; Mk 15,33-47; J 19,28-42)

44 Około południa[2] całą Ziemię[3] ogarnęła ciemność. Trwała ona aż 23,44: Am 8,9

3. 2017: ***Pismo Święte – toruński przekład Nowego Przymierza***, Michał Basiewicz – Karol Czarnowski – Waldemar Kułakowski – Karol Zieleźnik (Fundacja Świadome Chrześcijaństwo, http://swch.pl/tnp/tnp.pdf) [18]

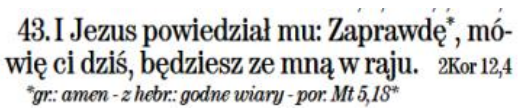

43. I Jezus powiedział mu: Zaprawdę*, mó-
wię ci dziś, będziesz ze mną w raju. 2Kor 12,4
gr.: amen - z hebr.: godne wiary - por. Mt 5,18

[17] Zob. wyd. online (wcześniejsze): https://harmoniaewangelii.wordpress.com/2024/01/22/213-w-jednym-z-przestepcow-dokonuje-sie-sie-przemiana/ [9-01-2025].

[18] W późniejszych wydaniach tekst jest oddany dwuznacznie (bez interpunkcji).

4. 1686: ***Nowy Testament***, Jan Krelliusz (Amsterdam) [19]

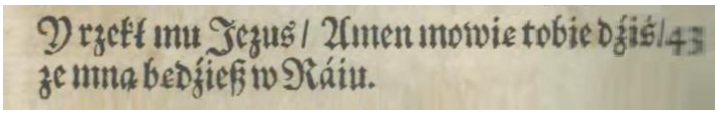

A rzekł mu Jezus/Amen mowie tobie dźiś/ ze mna bedźiesz w Ráiu.

5. 1606: ***Nowy Testament***, Walenty Smalc (Raków) [20]

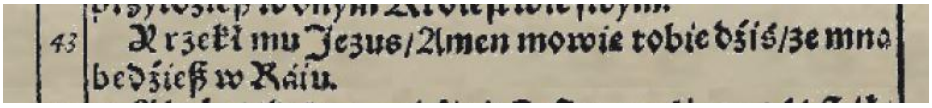

Rzekł mu Jezus/Amen mowie tobie dźiś/ze mna bedźiesz w Ráiu.

Warto odnotować też, że istnieje kilka katolickich przekładów, w których tekst Łk 23:43 oddany jest *dwuznacznie*. Na przykład francuska katolicka dominikańska zakonnica i biblistka Jacqueline de Chevigny (Jeanne d'Arc) (1911-1993), nasz tekst oddała następująco (2013):

Et il lui dit :
« Amen, je te dis :
aujourd'hui, avec moi tu seras dans le paradis! »

I rzekł do niego:
« Amen, powiadam ci:
dzisiaj, ze mną będziesz w raju! »

http://www.4evangiles.fr/comparateur/Luc/23

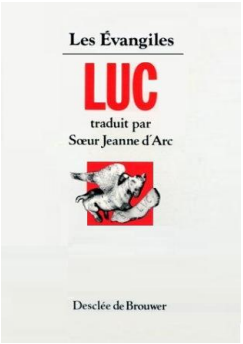

A zatem krytyka zwolenników umieszczania przecinka przed słowem „dziś" jest mało profesjonalna i nieprzekonująca. Jej rażącą wadą jest to, że wiedzie do akceptacji wielu sprzeczności biblijnych i logicznych. Krytycy sądzą, że istnienie przekładów Łk 23:43 bez tradycyjnej interpunkcji jest owocem braku wiary tych tłumaczy w duszę nieśmiertelną.[21] Ale wysuwanie takiego zarzutu jest tylko sofistyczną próbą odwracania uwagi od ambarasujących argumentów i stwarzaniem sztucznego problemu. Dlatego mimo jej popularności osobiście ją odrzucam.

□

[19] https://wbc.poznan.pl/dlibra/publication/464785/edition/374800/content 16-02-2025.

[20] https://academica.edu.pl/reading/readSingle?page=230&uid=75290669 9-05-2023. Również w wyd. 2, 1686, https://polona.pl/item/nowy-testament-to-iest-wszytkie-pisma-nowego-przymierza-z-greckiego-iezyka-na-polski-z,Nzc5MzI0OTU/267/#info:metadata 20-09-2020.

[21] „Większość angielskich tłumaczeń stawia przecinek przed słowem „dzisiaj", ale grecki tekst nie wskazuje ani nie sugeruje takiego umiejscowienia. Powodem takiego umiejscowienia jest raczej teologiczna tendencyjność na rzecz koncepcji „nieśmiertelności duszy" i przeciwko „warunkowej nieśmiertelności" (***Last Generation Version: A New Translation of the New Testament for Those eagerly awaiting Jesus' Return***, Timothy WARNER, 2023, przypis do Łk 23:43, https://www.4windsfellowships.net/LGV.html 24-07-2026).

DODATEK

Łukasza 23:43
a Kodeks Watykański

Kodeks Watykański, datowany na IV wiek n.e., jest jednym z najważniejszych kodeksów biblijnych. Uczeni zauważyli, że obecne w nim pewne znaki fonetyczne i interpunkcyjne zostały dodane przez drugą, trzecią i czwartą rękę odpowiednio w IX, X, i XI wieku. Co zatem sądzić o pochodzeniu *hypostygme* (kropki) w tym Kodeksie, który pojawia się po słowie **CHMEPON** (*sēmeron*, dzisiaj) w Łk 23:43?

Codex Vaticanus (B^{c})

https://digi.vatlib.it/view/MSS_Vat.gr.1209

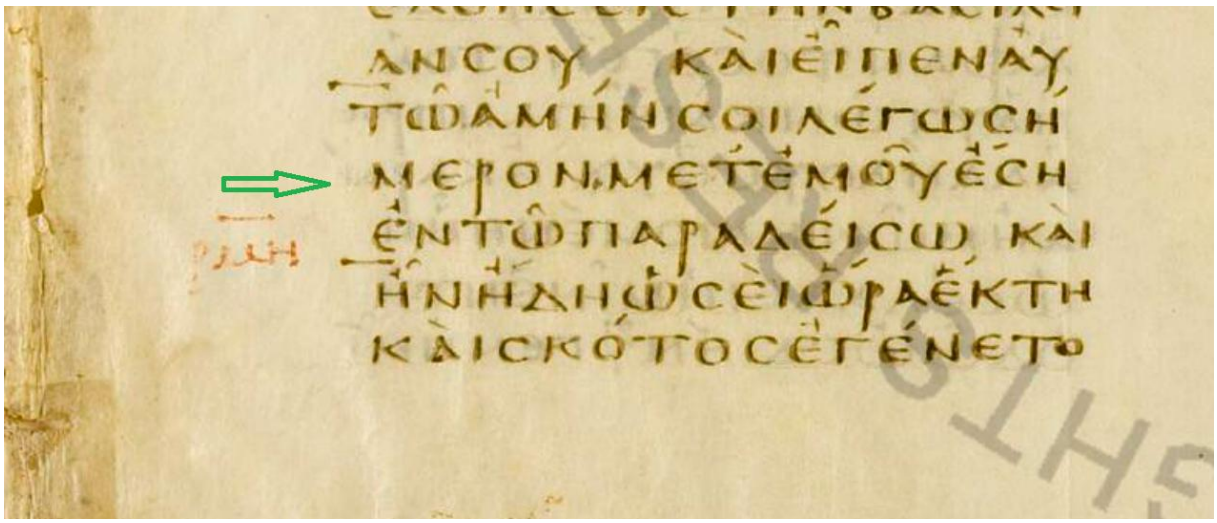

Różny kolor atramentu tych znaków może wskazywać *kiedy* dany znak został naniesiony do Kodeksu Watykańskiego. A zatem oglądając czarno-białe fotokopie tego miejsca nie dałoby się tutaj niczego stwierdzić.

Kwestią daty powstania *hypostigme* w Łk 23:43 zainteresował się Nelson A. Herle, Jr. z USA. Wysłał on do pracowników Biblioteki Watykańskiej list opatrzony datą 8 November 1994. W tej samej sprawie pisał też Rudy Carmona. Jego list został wysłany 24 February 1995. Przedstawiciel Watykanu naniósł swoje odręczne odpowiedzi w tych listach (fotokopie poniżej).

Nelson A. Herle, Jr.
[redacted]
Apple Valley, CA 92308
United States of America
November 8, 1994

Biblioteca Apostolica Vaticana
00120
Rome, Italy

Dear Sirs:

I am preparing a treatise on ancient biblical manuscripts with special interest in punctuation, accents and breathings. I have studied a microfilm of your "Vat. Grec. 1209 II Parte" dated "10 Nov, 1970". On page 1347 column one line 39 I noted a lower point (ὑποστιγμή) between the last two syllables of "CHMEPON" and the beginning of "MET'" at Luke 23:43. Researching data on this text I have seen that various scholars inform that some of the punctuation is of the fourth century and some of the punctuation, accents and breathings are of the ninth, tenth or the eleventh century.

Could you please let me know if, in your considered opinion, the lower point referenced above is by the original hand or a later addition?

Thanking you in advance for any assistance you can provide in this matter, I am,

Sincerely yours,

Nelson A. Herle Jr.

The ink of the lower point seems to be the same as that of the letters of the text; it can therefore be traced back to the Fourth century

enclosure: self addressed stamped envelope

Bibloteca Apostolica Vaticana
00120
Rome, Italy

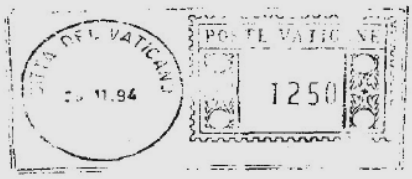

Nelson A. Herle, Jr.
[redacted]
Apple Valley, CA 92308
United States of America

ODPOWIEDŹ WATYKANU:

Atrament dolnego znaku wydaje się być taki sam jak liter tekstu, dlatego może pochodzić z Czwartego stulecia.

The ink of the lower point seems to be the same as that of the letters of the text; it can therefore be traced back to the Fourth century.

Rudy Carmona
[redacted]
Alhambra, California 91803-3146
USA
February 24, 1995

BIBLIOTECA APOSTOLICA VATICANA
00120
ROME, ITALY

Dear Sirs:

During the month of November, 1994, you responded to an inquiry sent to you by, Mr. Nelson A. Herle, Jr. In his letter, Mr. Herle expressed an interest in trying to ascertain the genuiness of the "lower point (ὑποστιγμή) between the last two syllables of 'CHMEPON' and the beginning of 'MET' at Luke 23:43." The uncial Greek text that Mr. Herle had viewed on a roll of microfilm for this study was the, "'Vat. Grec. 1209 II Parte' dated '10 Nov, 1970'...page 1347 column one line 39."

After you examined this text, you then wrote the following brief handwritten reply: "The ink of the lower point seems to be the same as that of the letters of the text; it can therefore be traced back to The Fourth century."

After reading a copy of your response to Mr. Herle, several further questions arose; I would appreciate your response to the following:

1) What specific text did you view in order to reach your conclusions regarding, "The ink of the lower point" and "that of the letters of the text"? Did you for example, view the microfilm, a color facsimile of codex B, or preferably, the original vellum folio leaf?

2) If permissible, would you please give me the name and title of the person who responded to Mr. Herle? I would also appreciate knowing the measure of competence the person has who reached the conclusion about the ink and letters. Have they ever studied Text Criticism or Greek Paleography? The person in question is a member of the Academic staff of the Library, and is a Greek Activities specialist.

3) Were you aware that the ink of the uncial letters in codex B was at one time a faded brown color, and that in a later century, a scribe traced over most of the letters in black ink? What color is the ink on the letters and lower point in our subject text?

It's rather obvious!

4) It has also been noted by several scholars, that the vast majority of accents and punctuation marks were not penned by the original first hand, during The Fourth century. Others say, that all the accents and punctuation marks were added sometime after

it is

che seventh century A.D. With these comments in mind, could you clearly see and conclude from the original folio leaf, that the lower point is a faded brown color? Or has the brown been traced over with black ink? Or perhaps, it was not there in the first place, only later being added to the text in black ink by a much later scribe? No No

In conclusion, could you please tell me where I could purchase a color facsimile of codex **B**. I would like to purchase a complete text of the OT and NT texts; but of course, any portion of it would be useful. Do you know if any of the NT facsimile editions, in color, are still available from those issued by the Vatican in 1968? A copy of this facsimile was give to each Bishop, who attended the Vatican Council II. I realize that answering all my inquiries will take time, but I am in no rush, so please, take your time. NO

Please accept my warm gratitude for your attention to these important matters; and for the fine service you provide.

Yours in Christ,

Rudy Carmona

Rudy Carmona

enclosure: one photocopy

A complete color facsimile of codex B will be published shortly (but exactly when is still up in the air) by the Istituto Poligrafico dello Stato, the Italian State publishing house. We have no idea what the price will be, but it will be hefty.

Rudy Carmona w liście do Watykanu dopytał o kilka ważnych informacji:

1. Czy ów wniosek wysnuto na podstawie oglądu „kolorowego facsimile” Kodeksu B czy też oryginału?

ODPOWIEDŹ WATYKANU: „z oryginału”.

2. Kto konkretnie jest autorem tej odpowiedzi i jakie są jego naukowe kompetencje?

ODPOWIEDŹ WATYKANU: *This person in question is a member of the Academic Staff of the Library, and is a Greek Patristics specialist*” / Osoba, której dotyczy pytanie, jest członkiem Academic Staff of the Library i jest specjalistą w dziedzinie greckiej patrystyki.

3. Jakiego koloru jest ów znak?

ODPOWIEDŹ WATYKANU: *brown* / „brązowego”.

4. Czy brązowy kolor mógł powstać z upływem czasu, a oryginalnie był koloru czarnego?

ODPOWIEDŹ WATYKANU: *no* / „nie”.